

УДК 528.9

В.В. Молочко

Державне науково-виробниче підприємство „Картографія”, м. Київ

ПЕРЕВИДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ АТЛАСІВ

Вступ. Одним з видів діяльності редакторів ДНВП «Картографія» є щорічне перевидання навчальних атласів, що покликане швидкозмінними процесами суспільного життя, станом навколишнього природного середовища, зміною методів навчання, впровадженням правильного написання географічних назв на картах тощо.

Вихідні передумови. За методикою Л.І. Зеленської нові картографічні твори повинні відображати нові території і сюжети, вмещувати нову інформацію (кількісну та якісну), передбачати новий напрям використання цього твору в практичній діяльності, застосовувати оригінальні форми і структури картографічного зображення [5]. Виходячи з цього, для оновлення картографічного твору необхідне дотримання вищезазначених умов для окремих його складових.

Завданням дослідження є визначення основних етапів перевидання шкільних атласів, окреслення проблем і перспектив цього процесу на прикладі навчальних географічних атласів, виданих ДНВП «Картографія».

Виклад основного матеріалу. Кожен атлас перед першим виданням проходить експертизу щодо відповідності навчальним програмам та іншим нормативним документам спеціальним відділом Міністерства освіти і науки України та отримує дозвіл (Гриф) на використання в навчально-методичному процесі і тиражування протягом п'яти років. Не чекаючи морального та фізичного старіння, атлас щорічно набуває змін, які можна класифікувати за видами: оновлення, уточнення і доповнення тематичного змісту карт; зміни градацій пунсонів населених пунктів; уточнення назв географічних об'єктів (топонімів); подання оновленої додаткової (як правило, статистичної) інформації; покращання дизайну.

Процес оновлення складається з декількох етапів: аналізу нових навчальних програм і підручників з географії; консультацій з методистами і вчителями географії; збиру джерел додаткової інформації та оцінки їх достовірності і сучасності; визначення характеру змін, що відбулися за рік; доповнення (або уточнення) змісту карт за окресленими зауваженнями; виправлення помічених помилок.

Спираючись на такий план робіт, у ДНВП «Картографія» були проведені перевидання шкільних географічних атласів. Коротко розглянемо впровадження в навчальних атласах, що відбулися з моменту отримання Грифу до останнього року видання.

Атлас для 3-4 класів «Дивосвіт» з 1999 до 2007 року витримав п'ять перевидань, під час яких він змінював свою назву на «Атлас з природознавства «Дивосвіт», потім повернувся до попередньої. Значно збагатилося в атласі художнє оформлення, що обумовлене віком користувачів. Цей твір був розширений за рахунок схем пташиного і квіткового годинника, руху Сонця по небосхилу в різні пори року, орієнтування за Місяцем, зображення Земної кулі на карті, плану-малюнка міста Києва, малюнків лікарських рослин та їстівних грибів. Фізичну карту півкуль доповнено схемою форм земної поверхні, а карту природних зон України – позначенням заповідників та національних парків. В атлас вміщено карту півкуль «Природні зони, рослини і тварини Землі», адміністративну карту України та історико-етнографічних земель України. До атласу додаються чотири сторінки з цікавими завданнями, що допомагають молодшим школярам закріпити новий матеріал [1].

Атлас для 5 класу «Мій Київ» оновлено після змін адміністративного поділу міста. Проведене картографічне «чергування» назв вулиць, бюветів, парків. На окремій карті відображено природно-заповідний фонд столиці. Під час останнього перевидання атлас збагачено великою кількістю фотографій природних, соціально-культурних і промислових об'єктів Києва [8].

В *атласі-хрестоматії для 6 класу «Загальна географія»* посилено тему «Географічні відкриття», подано карти, що характеризують стародавню епоху

пізнання Землі та епоху великих відкриттів у новий час, відкриття і дослідження Антарктики. Вперше в навчальному картографічному творі вміщено портрети та стислу біографію видатних вітчизняних учених-географів. Згідно з оновленою навчальною програмою атлас доповнено кліматичною картою світу, картами населення світу (густоти, народів, релігій) [4].

Атлас «Географія материків та океанів» для 7 класу не зазнав конструктивних змін, але щорічно проводилося суттєве виправлення пунсонів населених пунктів за звітною чисельністю населення, назв географічних об'єктів [2].

Атлас з географії України для 8-9 класу [3] поділено на два окремі атласи. Атлас «Фізична географія України» [9] доповнено картами історико-етнографічних земель, формування території, фізичної поверхні. Географічний центр України перенесено з селища Добровеличківка (Кіровоградської області) в селище Мар'янівка (Черкаської області) рішенням Державного комітету природних ресурсів України (за наказом від 20 травня 2005 року № 95) за визначеннями Науково-дослідного інституту геодезії та картографії. Атлас «Економічна і соціальна географія України» доповнено картою фізичної поверхні, загальної густоти населення, демографічними картами (народжуваності, смертності, природного приросту), зайнятості та безробіття населення, подано діаграми і графіки до карт населення, частково оновлено дані для діаграм до карт промисловості [7].

Атлас «Економічна і соціальна географія світу» для 10-11 класів, виданий в 2003 році, згідно з навчальною програмою 12-річної школи для курсів «Економічна і соціальна географія світу» (10-й клас) і «Світове господарство з основами економіки» (11-й клас) в 2006 році доповнюється новими картами, об'єм його збільшується з 48 до 52 сторінок. Атлас розширено за рахунок тематичних блоків «Глобальні проблеми людства» (Екологічні проблеми світу, Воєнні конфлікти в світі, Військовий потенціал країн світу, Продовольча проблема, Захворюваність населення на СНІД), «Міжнародні організації» (Європейський Союз, НАТО, Міжнародні організації Азії, Африки, Латинської Америки), збагачено зміст карт «Рекреаційні ресурси світу», «Україна і світ». За новими статистич-

ними даними в 2007 році були виконані діаграми та графіки до карт промисловості, сільського господарства і транспорту, щорічно оновлювалася таблиця чисельності населення країн світу, «паспорти» держав [6].

Загальними для усіх атласів стали зміни градацій пунсонів населених пунктів, перетворення на політичній карті, нова транскрипція географічних назв.

Наприклад, за останні п'ять років відбулися такі виправлення географічних назв в світі: Чване (стара назва – Преторія), Ченаї (Ченай), Мумбаї (Мумбай), Колката (Калькутта), Уральськ (Урал, Орал), Актобе (Актюбінськ), Караганди (Караганда), Костанай (Кустанай), Тімор-Лешті (Тімор), Мікронезія (Федеративні штати Мікронезії), Багами (Багамські острови), Комори (Коморські острови). Столиці окремих держав змінили дислокацію, зокрема в Болівії – Сукре (колишня столиця – Ла-Пас), в Шрі-Ланці – Шрі-Джаяварденепура-Котте (колишня столиця – Котте), в Індії – Нью-Делі (колишня столиця – Делі). Позначено дві нові незалежні країни: Сербію і Чорногорію.

Проблемними (або спірними) назвами на картах світу залишаються: Японське (Східне море), Сянган (чи Гонконг, як в офіційній статистиці), Аоминь (чи Макао), Корея Північна (чи КНДР), Корея Південна (чи Республіка Корея), Велика Британія (Великобританія чи Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії), Буркіна (чи Буркіна-Фасо). У шкільних атласах для деяких назв застосовуються подвійні назви, а в окремих випадках залишають «спірний» варіант.

До проблемних питань перевидання можна віднести обмеження обсягів навчальних картографічних творів, коли увесь зібраний новий матеріал, який є необхідним для навчання, не розміщується в межах атласу (або перевантажує його). В таких випадках залишаються тільки головні теми і сюжети, а цікаву та нестандартну інформацію використовують для видання інших картографічних творів.

Висновки. Перевидання шкільних атласів – важливий процес удосконалення, який потребує дотримання чіткої послідовності виконання дій щодо покращання змісту кожної карти та атласу в цілому. Робота над існуючими атла-

сами поруч із своєчасним реагуванням на щорічні зміни довкілля, соціуму тощо дозволяє напрацювати матеріал для видання майбутніх картографічних творів, у яких будуть враховані переваги попередніх, продукувати ідеї щодо створення нових карт.

Література:

1. Атлас “Дивосвіт”. Атлас: 3-4 клас / Ред. І.О. Європіна. – К.: ДНВП “Картографія”, 2003–2007. – 20 с.
2. Географія материків і океанів. Атлас: 7 клас / Упоряд. О.Я. Скуратович, Н.О. Чанцева; пров. ред. Н.О. Крижова. – К.: ДНВП “Картографія”, 1999–2007. – 48 с.
3. Географія України. Атлас: 8-9 класи / Упоряд. О.Я. Скуратович, Н.І. Чанцева; ред. С.В. Капустенко. – К.: ДНВП “Картографія”, 2003. – 48 с.
4. Загальна географія. Атлас-хрестоматія: 6 клас / Упоряд. О.Я. Скуратович; ред. Л.Б. Хмара, Н.О. Крижова, І.О. Європіна. – К.: ДНВП “Картографія”, 2006, 2007. – 32 с.
5. Зеленська Л.І. Нові картографічні сюжети: проблеми, пошук, досвід, приклади // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Вінниця: Антекс-УЛТД, 2004. – Вип. 4. – С. 126-130.
6. Економічна і соціальна географія світу. Атлас: 10-11 клас / Упоряд. О.Я. Скуратович, Н.І. Чанцева; ред. В.В. Молочко. – К.: ДНВП “Картографія”, 2003–2007. – 48 с.
7. Економічна і соціальна географія України. Атлас: 9 клас / Упоряд. О.Я. Скуратович; відп. ред. Л.М. Веклич. – К.: ДНВП “Картографія”, 2006, 2007. – 32 с.
8. Мій Київ: Атлас / Ред. І.О. Європіна.– К.: ДНВП “Картографія”, 2001, 2003, 2007.– 20 с.
9. Фізична географія України. Атлас: 8 клас / Упоряд. О.Я. Скуратович; ред. С.В. Капустенко. – К.: ДНВП “Картографія”, 2006, 2007. – 32 с.